

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

1. คุณค่าของงานประพันธ์

ความต้องการใช้จินตนาการและความต้องการสุนทรียภาพเป็นปัจจัยสำคัญของการสร้างสรรค์วรรณคดีไม่ต่างจากศิลปะแขนงอื่น (ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2543 : 4) ศิลปกรรมที่มีภาษาเป็นวัสดุนี้ไม่เพียงแต่เป็นเครื่องสำเร็จอารมณ์อันประณีตเท่านั้น หากยัง “ช่วยให้เราเห็นความงามที่แฝงอยู่ในสรรพสิ่ง...ช่วยทำให้เรามีจิตใจประณีต...มีความสง่างาม ประเสริฐด้วยคติธรรมและอารมณ์” (ชเนศ เวศร์ภาดา, 2543 : 11) วรรณคดีจึงเป็นเครื่องบำรุงสติปัญญาของมนุษย์ โดยอาศัยพลังทางสุนทรียะกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และใคร่ครวญเกี่ยวกับความหมายของชีวิตในประเด็นซึ่งผู้ประพันธ์เลือกเพื่อนำเสนอ ความลึกซึ้งทางความคิดของบทประพันธ์เกิดจากการถ่มกรองประสบการณ์ด้วยวิจารณญาณ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ประพันธ์เป็นผู้ทำความเข้าใจและตีความชีวิตตามทัศนะของตน บทประพันธ์ชั้นเยี่ยมจึง “แสดงให้เห็นความจริงบางประการด้วยวรรณศิลป์ที่สูงส่ง” (ม.ล. บุญเหลือ : 28) ถึงแม้ความหมายของชีวิตในบทประพันธ์ยังไม่ไขข้อยุติและผู้รับต้องขบคิดต่อ ผู้สร้างงานก็ต้องใช้ปัญญาเพ่งพินิจชีวิตในประสบการณ์ของตนจึงจะเสนอ “ความจริงบางประการ” ได้ และความจริงนั้นจะกระตุ้นการขบคิดและเพ่งพินิจของผู้รับได้ก็ต้องอาศัยพลังของวรรณศิลป์เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งเช่นกัน นอกจากนี้ โดยเหตุที่ “...วรรณคดีคือชีวิตตามอารมณ์ และในสายตาของกวี... การอ่านและการเรียนวรรณคดีจึงนอกจากเป็นการขยายวงแห่งความชัดเจน... โดยที่นำเราเข้าสู่ชีวิตอันกว้างขวางหลากหลาย...ยังทำให้เรามีความสัมพันธ์ทางจิตใจกับเพื่อนมนุษย์...ช่วยให้เราขบปัญหาแห่งชีวิต” (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2541 : 229) จึงกล่าวได้ว่า การประเมินคุณค่าทางวรรณศิลป์ที่สัมพันธ์กับคุณค่าทางปัญญาเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการศึกษาวรรณกรรม

เนื่องจากการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการจรโลงสังคม สร้างปัญญา และอาจแก้วิกฤตการณ์ของมนุษยชาติได้ (เจตนา นาควัชระ อ่างถึงในสุภางค์ จันทวานิช, 2542 : 341) โดยเฉพาะการศึกษาทางมนุษยศาสตร์ ซึ่งมีปรัชญาและความมุ่งหมายหลักที่ความสำนึกและ

การแสวงหาความหมายตลอดจนคุณค่าของประสบการณ์มนุษย์ (เจตนา นาควิชระ, 2524 : 189) งานศิลปะ ซึ่งเป็นตัวแทนของผู้สร้างก็ “เป็นที่หลอมรวมคุณค่า มีคุณค่าอยู่ในตัว” (เจตนา นาควิชระ, 2542 : 2) ในสังคมปัจจุบัน ความเจริญทางวัตถุได้กลายเป็นดาบสองคมที่ทำให้ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ทวีความรุนแรงมากขึ้น ความสูญเสียเพราะการแก้ปัญหาด้วยกำลังที่ปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่องอาจทำให้เราย้อนกลับมาแสวงหาปัญญาจากศิลปะและวรรณคดีเพื่อผลในเชิงปฏิบัติ โดยเฉพาะหากเราเชื่อมั่นว่าวรรณคดีอาจส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสังคมได้ การศึกษาวิจัยทางวรรณกรรมอันเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยศาสตร์ก็น่าที่จะเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ได้ทั้งเรื่องความเป็นอยู่และคุณค่าทางจิตใจ

2. คุณค่าของมนุษย์ในนวนิยายของประภัสสร เสวิกุล

การคืบคลานของมนุษย์ในท่ามกลางโลกปัจจุบันอันซับซ้อนขึ้นทำให้วรรณคดีหรือวรรณกรรมมีความหลากหลายทั้งด้านเนื้อหาและกลวิธี บทประพันธ์ที่เรียกว่า “วรรณกรรมแห่งความสำนึกเชิงสังคม” ในช่วงทศวรรษ 2520 แสดงความตระหนักในความทุกข์ยากเดือดร้อนของผู้คนในสังคม ต่อมา “วรรณกรรมหลังสมัยใหม่...ก็มีวิธีการมองโลกแบบใหม่ของตนเอง ที่ส่งผลให้เกิดวิธีการนำเสนอเรื่องในแบบใหม่” (อิรวดี ไตลังคะ, 2544 : 66-67) โดยมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันไป เช่น วรรณกรรมแนวทดลอง เมตาฟิสิกซ์ เป็นอาทิ วรรณกรรมแนวนี้มักเสนอเรื่องด้วยมุมมองที่แปลกใหม่และด้วยวิธีการที่ขัดกับขนบการเล่าเรื่องแบบเดิม การแสดงความไร้สาระของชีวิตมนุษย์ที่เสนอผ่านเรื่องซึ่งเล่าโดยไร้เอกภาพและเหตุผลเป็นรูปแบบของวรรณกรรมหลังสมัยใหม่ที่นักเขียนหลายคนใช้ในงานของตน เช่น วินทร์ เลียววาริณ ปราบดา หยุ่น หรือแม่แต่งานเขียนบางเรื่องของสุรัชย์ จันทิมาธร ชัชวรินทร์ ไชยวัฒน์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ยังมีวรรณกรรมที่เขียนต่อเนื่องกันมาหลายช่วงเวลา คืองานในแนวชีวิตและครอบครัว ซึ่งไม่ได้เด่นที่ความแปลกใหม่ หากก็แสดงความเอาใจใส่ต่อปัญหาของบุคคลในลักษณะที่สามารถกระตุ้นเตือนสติปัญญาและคุณธรรมของผู้อ่านให้มีพฤติกรรมเชิงบวกที่จะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมได้ ไม่ว่าจะเป็นความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ ความรับผิดชอบ ความเสียสละ และการต่อสู้กับสิ่งเร้าทางอารมณ์ เช่นงานของกฤษณา อโศกสิน สุวรรณี สุคนธา โบตัน เป็นต้น

งานประพันธ์ของประภัสสร เสวิกุลเป็นวรรณกรรมที่จัดอยู่ในลักษณะของงานประเภทหลังนี้ อาจกล่าวได้ว่า วรรณกรรมทุกเรื่องของเขาล้วนแสดงความหมายและคุณค่าของมนุษย์ไว้เสมอ ไม่ว่าจะเป็นความอดทน ความขยันหมั่นเพียร ความตั้งใจ ความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง และผู้อื่นที่เป็นคุณธรรมของตัวละครต่างๆ ผู้อ่านจะรับสารได้ว่ามนุษย์ควรมีความหวังและศรัทธาในชีวิต ดังที่ธีเนศ เวศร์ภาดา (2543 : 79) กล่าวถึงแนวคิดในนวนิยายของประภัสสรว่ามี

จุดเด่นหลายประการ เช่น เนื้อหาเกี่ยวกับความใฝ่ฝันและความหวังของมนุษย์เชิงปฏุชนธรรมดา ที่กล้าเผชิญหน้ากับปัญหาด้วยความอดทน ต่อสู้ปัญหาด้วยศรัทธา ด้วยคุณธรรม และมีทางออกของชีวิต นั่นคือการเชื่อว่ามนุษย์มีพลังสร้างสรรค์พอที่จะกระทำสิ่งที่ยิ่งใหญ่และมีคุณค่าต่อมนุษย์ด้วยกัน การได้อ่านงานของประภัสสรจึงไม่ทำให้ผู้อ่านเกิดความหดหู่ ไม่รู้สึกเสมือนว่าถูกสอน “เพราะประภัสสรสอดแทรกคำคมและวาทศิลป์ทั้งหลายไว้อย่างพอดิบพอดาย ทั้งเนียนตาและเนียนใจ ชวนให้พินิจซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพื่อเก็บเกี่ยวไปกล่อมเกลาคใจของตนบ้าง” (ชเนศ : 81)

ตัวละครในนวนิยายของประภัสสร เสวิกุลที่แสดงถึงคุณค่าของมนุษย์มีอยู่อย่างหลากหลายด้วยพฤติกรรมที่มักปรากฏในสถานการณ์ที่ต้องเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งในระหว่างสองสิ่งที่ไม่อาจชี้ขาดลงไปได้ว่าสิ่งใดถูกผิดมากน้อยไปกว่ากัน เช่นในเรื่อง **ขอให้รักเรานั้นนิรันดร** (ประภัสสร เสวิกุล, 2537 : 376-381) ตัวเอกคือตริย นวตรงค์ถูกตำรวจเชิญไปให้ปากคำกรณีการทำร้ายร่างกายกันระหว่างดอล์ฟ ชาวพื้นเมืองออสเตรเลียและวัน ฮวง ชาวเวียดนาม ซึ่งต่างเป็นเพื่อนของตริยทั้งคู่ ตริยลำบากใจมากเพราะคำให้การของเขาจะเป็นผลร้ายต่อฝ่ายใด-ฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะวัน ฮวง ซึ่งทั้งหลักฐานเป็นนาฬิกาข้อมือไว้ในวันที่กรีดหน้าดอล์ฟ แต่ในท่ามกลางความสับสนของตริย สิ่งที่เกิดขึ้นและทำให้ตริยไม่ต้องเลือกเข้าข้างฝ่ายใดเลยก็คือ เพื่อนทั้งสองต่างยืนยันอย่างเด็ดเดี่ยวและหนักแน่นว่าตริยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ ตำรวจจึงไม่อาจคาดคั้นอะไรต่อได้ สิ่งก็ตามมาก็คือทั้งสามยอมรับความเป็นเพื่อนที่ดีที่สุดของกันและกัน และตริยสามารถทำให้ดอล์ฟพักวัน ฮวง จับมือกันได้ ทั้งที่ต่างเคยเคียดแค้นชิงชังกันเพราะฝ่ายหนึ่งหวงและเกรงว่าจะถูกอีกฝ่ายที่เป็นคนพลัดถิ่นมาแย่งที่ดินทำกินของตน สิ่งที่ประภัสสรได้ชี้ให้เห็นในตอนนั้นก็คือคุณค่าของมิตรภาพอันเป็นสิ่งดีงามในชีวิตที่นับวันจะหาได้ยากจากการแก่งแย่งแข่งขันของคนปัจจุบัน หากก็ไม่ยากเกินไปที่จะเกิดขึ้นเช่นเดียวกับมิตรภาพต่างแดนที่ปรากฏในเรื่องนี้

การตัดสินใจเลือกระหว่างการครอบครองและการเสียสละเป็นเนื้อหาตอนหนึ่งในเรื่อง **ไฟ** (ประภัสสร เสวิกุล, 2534 ก : 141-142) เมื่อพยาบาลสาวคือ มาย ตัดสินใจบอกแพทย์หนุ่มที่มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งซึ่งขณะอยู่ในห้องนอนของเธอว่าภรรยาของเขาถูกรถชน ประภัสสรได้บรรยายท่าทางของเธอว่า “เหมือนคนที่ตกอยู่ในความวิตกกังวล หวาดหวั่น และตัดสินใจอะไรไม่ถูก หล่อนก็ครีมีฝีปากตัวเอง ก่อนจะโพล่งออกมาด้วยน้ำเสียงที่ห้วนไหว” และ “กลิ่นน้ำลายลงคอที่แห้งผาก” อันแสดงถึงความลำบากใจที่จะเลือกระหว่างหน้าที่ต่อเพื่อนมนุษย์หรือการฉวยโอกาสที่จะสมหวัง ซึ่งในที่สุดคุณธรรมก็สามารถเอาชนะความเห็นแก่ตัวในใจของเธอได้

เช่นเดียวกับตอนที่เธอต้องเป็นพยาบาลผู้ช่วยผ่าตัดกรรยาของซุ้รัก ซึ่งผู้เขียนได้บรรยายว่า “ความรู้สึกบางอย่างฉายานอยู่ในสายตาของหญิงสาว...มันเป็นความรู้สึกของผู้หญิงธรรมดาที่ ทั้งชิงชัง เคียดแค้น และสะใจก่อนจะเปลี่ยนเป็นเอ็นชว เถื่อยเฉย และสำนึกในหน้าที่คุณธรรม” (146) ความเคียดแค้นชิงชังของพยาบาลผู้นี้เป็นสิ่งที่ผู้อ่านสามารถคาดเดาได้ไม่ยาก เพราะความสัมพันธ์ฉันคู่สาวที่เป็นไปอย่างลักลอบระหว่างเธอกับแพทย์หนุ่มนั้นทำให้เธอรู้สึกขมขื่นเสมอมา หากเธอคิดจะทำลายชีวิตของมณีนุชเพื่อครอบครองเขาไว้คนเดียวก็อาจทำได้ไม่ยาก แม้ในท้ายที่สุดก่อนจะผ่าตัดเมื่อแพทย์หนุ่มสบตาเป็นเชิงขอร้อง เธอยัง “กักริมฝีปากตัวเองจนหือเลือด ไหลลู่ มือที่ตกลงข้างกายนั้นเกร็งอย่างเห็นได้ชัด” (147) การตัดสินใจของเธอครั้งนี้เกิดขึ้นพร้อมกับ “หยาดน้ำใส ๆ จับที่ปลายตาและไหลรินมาตามร่องแก้ม” อันชี้ว่าความเจ็บปวดทางใจที่พยาบาลสาวได้รับในขณะนั้นมีได้น้อยไปกว่าความเจ็บปวดทางกายของกรรยาหลวงที่นอนแน่นิ่งอยู่เลย การพยายามหักใจและเลือกที่จะเสียสละแทนการครอบครองคนที่ตนไม่มีสิทธิ์ดังที่มายกระทำต่อ มาจนการผ่าตัดลุล่วงด้วยดีจึงน่าจะชี้ว่าความเสียสละคือคุณค่าหนึ่งที่ปรากฏในจิตใจมนุษย์ และ สถานการณ์ที่เลวร้ายก็อาจเป็นช่วงเวลาพิสูจน์คุณค่าของมนุษย์ได้เช่นกัน ดังที่เราจะพบเหตุการณ์ เช่นนี้อีกมากในนวนิยายอันหลากหลายของประภัสสร เสวิกุล

น่าสังเกตว่า ความรัก ความหวัง และความปรารถนาดีที่บุคคลพึงมีให้แก่กัน มิเพียง เป็นคุณค่าที่ผู้ประพันธ์เชิดชูดังที่ปรากฏผ่านตัวละครที่เขาสร้างขึ้นเท่านั้น หากยังจุดประกาย ความรักและความหวังให้เรืองรองขึ้นในใจของผู้อ่าน การแสดงคุณค่าของมนุษย์ในลักษณะต่างๆ ที่ประภัสสรนำเสนอในนวนิยายของตนจึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่อคำนึงว่าการ ศึกษาวรรณกรรมเป็นกิจกรรมทางปัญญาอันสอดคล้องกับแนวการวิจัยทางมนุษยศาสตร์ ซึ่งก็คือ การแสวงหาความหมายและคุณค่าของประสบการณ์ของมนุษย์นั่นเอง

3. ความงามในนวนิยายของประภัสสร เสวิกุล

การใช้ภาษาในงานประพันธ์ของประภัสสร เสวิกุล มีนักวิชาการตั้งข้อสังเกตว่ามี ความงามไม่แพ้บทกวี “ทั้งคำคมและวาทีลึบปรี้งร้อยด้วยภาษาสละสลวย คมคาย ประดับประดา ใ้แกมมดด้วยอุปมาโวหารและสาธกโวหาร ทำให้สะดุดเด่นราวกับเป็นวรรคทองในวรรณคดี (ธเนศ เวศร์ภาดา, 2543 : 81) ทั้งยัง “สร้างภาพบางภาพให้วิจิตรงดงามราวกับฉากนาฏการอัน ชวนให้ประทับใจ” (ธเนศ : 82) ตัวอย่างของการใช้ความเปรียบที่คมคายในตอนหนึ่งของนวนิยายเรื่อง **ซึ้ค** (ประภัสสร เสวิกุล, 2533 : 417-418) อาจเป็นข้อบ่งชี้ค่านิยมข้างต้น

ชีวิตของคนเราเป็นเหมือนทรายเม็ดเล็กๆในทะเลทราย สุดแต่ลมจะหอบ
ไปข้างไหน ท้ายที่สุดก็ต้องร่วงลงสู่พื้นทรายด้วยกันทุกคน...เราทุกคน
ล้วนถือกำเนิดมาจากดินจากทราย แต่บางคนเป็นเพียงเม็ดทรายในทะเลทราย
ในขณะที่บางคนเป็นทรายที่ถูกหล่อหลอมให้เป็นเครื่องแก้วเจียรระโน

การเปรียบเทียบชีวิตคนเสมือนเม็ดทรายเป็นความเปรียบเทียบที่สื่อความหมายลึกซึ้งซึ่งแสดง
ความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ตามหลักอนิจจัง ดังที่ผู้เขียนกล่าวถึงเม็ดทรายที่ถูกลมหอบไปในที่
ต่าง ๆ แล้วต้องร่วงหล่นลงสู่พื้นทราย ความวิจิตรของข้อความนี้น่าจะอยู่ที่การเทียบเคียงเม็ดทราย
ธรรมดากับทรายที่ถูกหลอมเป็นแก้วเจียรระโนที่อาจหมายถึงบุคคลที่ใช้ชีวิตคาด ๆ กับคนที่พัฒนา
ไปสู่ความงามคือใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตและประพฤตินออย่างมีคุณค่านั่นเอง

แน่นอนว่า ภาษาอันเป็นสื่อกลางในการสื่อสารของผู้ประพันธ์แต่ละคนย่อมมีความ
แตกต่างกันไปตามประสบการณ์และบุคลิกภาพ เช่น สุวรรณี สุคนธา ผู้ศึกษามาทางจิตรกรรมมัก
สร้างงานที่มีลักษณะคล้ายภาพเขียนที่มีสีสันและแสงเงาอันประณีตช่วยสื่อจินตภาพให้งดงามชัด
เจน(สุวัฒนา วรรณรังษี, 2540 : 3) อังคาร กัลยาณพงศ์นิยมใช้คำซ้อน 4 พยางค์ จำนวนแปลจาก
ภาษาบาลีและจำนวนโบราณ ตลอดจนการเล่นเสียงสัมผัสที่มีลักษณะการสืบทอดขนบวรรณคดี
แบบเดิมในงานประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว (ชเนศ เวรร์ภาดา, 2533 : บทคัดย่อ) ขณะเดียวกัน
ประสบการณ์จากการอ่านวรรณคดีในวัยเด็ก อาทิเรื่อง โคลงโลกนิติ ลิลิตตะเลงพ่าย (ประภัสสร
เสวิกุล, 2536 : 31) และอาชีพนักการทูตที่ต้องเดินทางไปยังประเทศต่าง ๆ อยู่เสมออาจทำให้
ประภัสสร เสวิกุลมีมุมมองในการสร้างภาพหรือความเปรียบที่งดงามหลากหลายจนเป็นลักษณะ
เด่นในการใช้ภาษาของตน เช่นในเรื่อง ลอดลายมังกร (2534 ข : 216)

ความทุกข์ยิ่งใหญ่ของปลาว่าพก็คือ มันคิดว่ามันเองบินได้ดีกว่านกอินทรี และ
ความทุกข์ยิ่งใหญ่ของนกอินทรีก็คือ มันคิดว่าตัวเองดำน้ำได้เก่งกว่าปลาว่าพ
ทั้งๆที่สัตว์ทั้งสองชนิดล้วนเป็นเจ้าของใหญ่ในหมู่ปลาและหมู่นก หากเมื่อไหร่
ที่ปลาว่าพคิดได้ว่ามันดำน้ำเก่งกว่านกอินทรี หรือนกอินทรีได้คิดว่ามันบินใน
อากาศได้เก่งกว่าปลาว่าพ เมื่อนั้น สัตว์ทั้งสองก็จะมีความสุขที่สุดในโลก

ความเปรียบเทียบที่แสดงการแก่งแย่งชิงดีอย่างฝืนธรรมชาติว่าเป็นสาเหตุของความทุกข์นี้
สามารถเชื่อมโยงได้กับเหตุการณ์ที่บรรดาลูกหลานของปู่เหลียงแย่งชิงตำแหน่งผู้จัดการบริษัท
นอกจากจะช่วยให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและมีความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้นแล้ว ยังให้ข้อคิดที่อาจนำไปสู่

การประจักษ์ในคุณค่าของมนุษย์ได้อีกประการหนึ่ง นั่นคือ การรู้จักพอ รู้จักประมาณตน และเชื่อมั่นในคุณค่าของตนเองที่ไม่จำเป็นต้องเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น โวหารข้างต้นจึงเป็นการเตือนสติได้อย่างเหมาะสมว่าแต่ละบุคคลย่อมมีความสามารถตามศักยภาพของตน

จากตัวอย่างที่กล่าวมาเราจะพบว่า การสร้างสรรค์ความงามของภาษาคงไม่เพียงมุ่งความดึงดูดใจหรือสร้างความประทับใจด้วยสุนทรียรสทางอารมณ์เท่านั้น หากยังต้องประสานกันอย่างกลมกลืนกับสาระอันเป็นพลังทางปัญญาด้วย ดังที่เจตนา นาควัชระ (2542 : 1) เคยกล่าวไว้ว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับชีวิตเป็นความสัมพันธ์ที่เสริมสร้างปัญญา” ความงามเชิงวรรณศิลป์ที่ปรากฏในนวนิยายของประภัสสร เสวิกุลก็ประกอบขึ้นด้วยการใช้ภาษารังสรรค์ความดีงามและความรักความหวังให้เกิดขึ้นในจิตใจผู้อ่าน นวนิยายหลายต่อหลายเรื่องของเขาจึงได้รับรางวัลทั้งจากคณะกรรมการตัดสินการประกวดหนังสือดีเด่น และสมาพันธ์องค์กรเพื่อพัฒนาหนังสือและการอ่าน นำสังเกตว่าประภัสสรมิได้ละเลยการนำเสนอปัญหาของสังคม งานของเขาจึงมีความน่าสนใจที่จะนำมาศึกษาเพื่อจะได้เข้าใจแนวคิดความมนุษย์สามารถเผชิญปัญหาด้วยคุณสมบัติเช่นไร

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจารณ์นวนิยายของประภัสสร เสวิกุล

นวนิยายเรื่องและผู้วิจัยจะศึกษามีเอกสารที่วินิจฉัยวิจารณ์ไม่มากนัก ที่ปรากฏก็เป็นการพิจารณาบางส่วนคือ ในส่วนของกลวิธีบ้าง ตัวละครบ้าง มิใช่การตีความเนื้อหาและทัศนะของผู้แต่ง อย่างไรก็ตาม มีงานวิจารณ์หลายชิ้นได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับนวนิยายของประภัสสรไว้อย่างน่าสนใจ เช่น พิจารณาวิธีเล่าเรื่องแบบตัดภาพสลับไปมาระหว่างอดีตกับปัจจุบันใน **เวลาในขวดแก้ว** เพื่อแสดงวุฒิภาวะทางใจของนัต ตัวเอกที่อยากย้อนเวลากลับสู่อดีตอยู่ร่ำไป ว่าเป็นเหตุให้ผู้อ่านเห็นว่าเขาเป็นเด็กที่ไม่รู้จักโต (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์, 2536 : 166 – 169) อย่างไรก็ตาม ในอีกแง่หนึ่ง กลวิธีนี้น่าจะเหมาะสมเพราะผู้เขียนพยายามชี้ว่าตัวละครตัวนี้เป็นเด็กที่มีปัญหาขาดความอบอุ่นและขาดที่พึ่ง เนื่องจากสภาพครอบครัวที่บิดามารดาแตกแยกกัน สิ่งเดียวที่จะปลอบประโลมใจนัตได้ก็คือภาพความสุขในวันคืนเก่า ๆ ที่ยังติดอยู่ในความทรงจำของเขาและเจ้าตัวยังถวิลหาอยู่เสมอ ขณะที่ในความเป็นจริงปัจจุบัน ภาพนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว การตัดภาพสลับไปมาจึงเป็นการบอกนัยลึกๆที่จิตใจของตัวละครนี้ประสบ สิ่งที่สำคัญก็คือ ความหลังอาจจะทำให้เขามีความหวังเนื่องจากได้เคยพบสิ่งที่ดีงามมาก่อน ดังที่เขาเคยพูดกับเพื่อนไว้ว่า “ชีวิตเราอยู่ด้วยความหวัง...อย่างน้อยก็หวังว่าจะต้องมีสิ่งที่ดีกว่ารอเราอยู่ข้างหน้า” (ประภัสสร เสวิกุล, 2534 ค : 20)

ตรงกับข้อสังเกตที่ผู้สัมภาษณ์จากนิตยสารไรเตอร์ (“ประภัสสร เสวิกุล”, 2536 : 36) ได้กล่าวถึง การสร้างตัวละครในวรรณกรรมของประภัสสรว่าตัวละครของเขามักมีความใฝ่ดีแลประนีประนอมเสมอ ขณะที่ประภัสสรเองก็ให้สัมภาษณ์ถึงการสร้างงานของตนว่า “เพื่อให้คนมีความหวัง...ให้คิดถึงความถูกต้อง คิดถึงคุณธรรม..อยากให้คนอ่านมีความผูกพันกัน” (“ประภัสสร เสวิกุล” : 36-37)

วิธีเล่าเรื่องใน **เวลาในขวดแก้ว** ซึ่งมีผู้นำมาวิเคราะห์ก็คือกลวิธีนำเสนอเกี่ยวกับเวลาใน 3 ประเด็น ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างเวลา กับ โครงเรื่อง การเล่าข้าม และการใช้ความถี่ (อิรวดี ไตลังคะ, 2543 : 10-12) ผู้วิจารณ์กล่าวถึงความโดดเด่นของโครงเรื่องที่มีการใช้ภาพย้อนหลังมาก การเล่าโดยไม่เรียงลำดับเวลาและเล่าข้ามทำให้เรื่องน่าสนใจและดึงดูดผู้อ่านไว้กับปมเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่การใช้ความถี่หรือการเล่าเรื่องซ้ำๆ กันก็ช่วยสร้างความสะเทือนใจให้เกิดขึ้นกับผู้อ่านได้ดี

ธเนศ เวศร์ภากา (2543 : 79) ได้แสดงความชื่นชมต่อการสร้างงานของประภัสสรว่าเป็นการเสนอเรื่องด้วยการมองโลกในแง่ดี ทำให้ตัวละครมีความหวังในชีวิต และสามารถหาทางออกของตนได้ด้วยศรัทธาและคุณธรรม แม้จะตีวิธีการดำเนินเรื่องที่รวบรัดจนทำให้ละเอียดละเอียดยกเว้นที่ควรกล่าวถึงไปบ้าง ความบกพร่องหรือจุดด้อยของนวนิยายของประภัสสรดังที่ธเนศกล่าวถึงนี้น่าจะมาจากลักษณะของนวนิยายที่ลงตีพิมพ์เป็นตอนๆ ในนิตยสาร ก่อนจะได้พิมพ์รวมเล่ม รูปแบบของนวนิยายในนิตยสารมักเน้นการสร้างความดึงดูดใจให้ผู้อ่านติดตามอย่างต่อเนื่อง อาจต้องกล่าวซ้ำเพื่อทวนความจำ ในขณะที่จำเป็นต้องรวบรัดตัดความหรือสื่อความได้ไม่เต็มที่ จึงต่างไปจากนวนิยายที่เขียนต่อเนื่องกันเพื่อตีพิมพ์เป็นเล่มเล่มเดียว

2. การศึกษาวรรณคดี

นักวรรณคดีศึกษาที่ไม่ถือว่าจุดมุ่งหมายของผู้แต่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการประเมินคุณค่ากล่าวว่า “วรรณคดีอาจจะมีได้แต่ขึ้นเพื่ออะไรที่แน่นอน แต่วรรณคดีมีอะไรที่ทำให้เราต้องขบคิดอยู่ตลอดเวลา” (เจตนา นาควัชระ, 2542 : 59) คุณค่าของวรรณคดีในแง่ของผู้รับจึงเกิดขึ้นเมื่อผู้รับได้รับแรงกระตุ้นให้ครุ่นคิดจนสามารถเชื่อมโยงตัวงานกับความเป็นจริงของชีวิตอย่างเป็นเหตุเป็นผล และโดยเหตุที่วรรณคดีเป็นประณิตศิลป์ที่แสดงความจริงในบางแง่มุมของชีวิต การศึกษาวรรณคดีจึงมีเพียงต้องการผู้ศึกษาที่มีจิตวิพากษ์เท่านั้น หากยังต้องอาศัยระเบียบวิธีที่เหมาะสมและสอดคล้องแก่ธรรมชาติของงานอีกด้วย

เนื่องจากวรรณคดีมีเนื้อหาทางอารมณ์เป็นส่วนสำคัญ ผู้อ่านจึงต้องรับสารโดยอาศัยจินตนาการที่กระตุ้นด้วยวัสดุของบทประพันธ์ นอกจากนี้ ยังเห็นพ้องกันว่าจินตนาการมีคุณค่า

อย่างยิ่งในการกระตุ้นเตือนสำนึกในคุณธรรมของมนุษย์ (วิทช์ ศิวะศรียานนท์, 2531 : 106-107 อ้างถึงในดวงมน จิตรจันงค์, 2540 : 107) อย่างไรก็ตาม การตีความวรรณกรรมอาจมีข้อจำกัด ด้วยประสบการณ์และความรู้ของผู้รับ อีกทั้งผู้แต่งมักไม่กล่าวโดยตรง แต่จะใช้ความหมายซ่อนเร้นในบทประพันธ์ เราอาจต้องใช้จินตนาการในการตีความหมายของวรรณกรรม โดยเฉพาะในกรณีที่มีประสบการณ์แตกต่างจากสารในบทประพันธ์ (เจตนา, 2542 : 4)

การวิจัยทางมนุษยศาสตร์จำเป็นต้องอาศัยการศึกษาทั้งวิธีอันทันสมัยและปรนัยควบคู่กัน ยิ่งกว่านั้น ไม่อาจตัดการศึกษาเชิงอันทันสมัยได้ เนื่องจาก “เครื่องมือ” ที่ใช้วัดประสบการณ์ก็คือ พฤติกรรมที่ดี หรืองานศิลปะที่ดี ก็คือตัวมนุษย์เอง” วิธีการที่จะต้องใช้ในการวิจัยทางมนุษยศาสตร์ คือการตีความเชิงวิจารณ์จึงอาจมีจุดอ่อนที่ความไม่แม่นยำตรงอย่างวิทยาศาสตร์ ทางแก้ก็คือการจัดออกติและชดเชยความผันแปรของลักษณะอันทันสมัยโดยอาศัยความลึกซึ้งในการมองโลกและความสามารถในการประเมินคุณค่า (เจตนา นาควิษระ , 2532 : 25)

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าของมนุษย์ที่สัมพันธ์กับคุณค่าทางวรรณศิลป์ที่ปรากฏในนวนิยายของประภัสสร เสวิกุล

ความสำคัญและประโยชน์

1. ทำให้ทราบทัศนคติต่อคุณค่าของมนุษย์ที่ปรากฏในนวนิยายของประภัสสร เสวิกุล
2. ทำให้ทราบถึงความงามเชิงวรรณศิลป์ที่ปรากฏโดยสอดคล้องกับทัศนคติที่ผู้ประพันธ์นำเสนอในเรื่อง
3. งานวิจัยนี้จะกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการนำแนวคิดเรื่องคุณค่าของมนุษย์ไปใช้สร้างเสริมคุณธรรมในสังคม

ขอบเขตของการวิจัย

นวนิยายของประภัสสร เสวิกุลที่เลือกมาศึกษาคือเรื่อง **เวลาในขวดแก้ว** (ตีพิมพ์ครั้งแรก 2528) และ **ลวดลายมังกร** (ตีพิมพ์ครั้งแรก 2533) ซึ่งเป็นเรื่องที่ได้รับรางวัลจากองค์กรต่าง ๆ

ทั้งมีผู้นำมาสร้างเป็นภาพยนตร์และละครโทรทัศน์ตลอดจนเป็นที่กล่าวขานถึงจากนักวิจารณ์และนักวิชาการจำนวนมาก

นิยามศัพท์เฉพาะ

คุณค่าของมนุษย์ หมายถึง ความดีงามของมนุษย์ทั้งตามบรรทัดฐานทางสังคมและในทัศนะของผู้แต่ง เป็นสิ่งที่บุคคลยึดถือเป็นหลักในการแสดงออกและการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่และ/หรือการดำรงอยู่ของชีวิตในระดับปรัชญา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสารและเสนอผลการวิจัยในรูปพรรณนาวิเคราะห์โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นศึกษาและรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษาวิเคราะห์นวนิยายของประภัสสร เสวิกุลที่กำหนดใช้ในการวิจัย ตลอดจนข้อมูลที่เป็นบริบททางสังคมและวัฒนธรรมอื่น ๆ

1.2 ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าของมนุษย์ ในเอกสารงานวิจัย ตำรา และวารสารที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับแนวคิดเกี่ยวกับการวิจารณ์วรรณกรรมและบทวิจารณ์ด้านวรรณกรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อการวิจัย

2. ขั้นศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ ติความ และประเมินคุณค่า

3. ขั้นสรุปและอภิปรายผล

แสดงผลการศึกษาโดยการพรรณนาวิเคราะห์ สรุป อภิปรายผลพร้อมข้อเสนอแนะ